

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI 12

TSHIVENDĀ LUAMBO LWA U ENGEDZA LWA U THOMA (FAL)

BAMMBIRI LA VHUVHILI (P2)

LUHUHI/THAFAMUHWE 2011

MARAGA: 70

TSHIFHINGA: awara 2

Bammbiri ili li na masiatari a 16.

PFESANI

Vhalani ndaela dzi tevhelaho nga vhuronwane ni sa athu u fhindula mbudziso:

1. Ni songo lingedza u vhala bammbiri lothe. Tolani siatari la ZWI RE NGOMU ni swaye nomboro dzo disendekaho kha bugu dze na guda iwaha uno. Nga murahu, ni vhale dzimbudziso uri ni kone-ha u fhindula idzo dzine na funa.
2. Bammbiri lo vhumbwa nga KHETHEKANYO NNA:

KHETHEKANYO YA A: Nganea	(35)
KHETHEKANYO YA B: Dirama	(35)
KHETHEKANYO YA C: Nganeapfufhi	(35)
KHETHEKANYO YA D: Vhurendi	(35)
3. Tevhedzani ndaela dzo iwawaho mathomoni a khethekanyo iwe na iwe nga vhuronwane.
4. Fhindulani mbudziso u bva kha khethekanyo MBILI dzo fhelela, mbudziso NTHIHI-NTHIHI u bva kha INWE NA INWE ya idzo khethekanyo MBILI. (Kha KHETHEKANYO YA D: Vhurendi, ni fhindule mbudziso MBILI). Shumisani mutevhe wa u sedzulusa uri ni thusee.
5. Nomborani phindulo dzanu nga ndila ye mbudziso dza nomborwa ngayo.
6. Thomani khethekanyo INWE na INWE kha siatari LISWA.
7. Iwalani nga vhudele, nahone zwi no vhalea.
8. Ndangatshifhinga yo anganyiwaho: Shumisani minetse i re henefha kha 60 kha khethekanyo iwe na iwe.
9. Vhulapfu ha mbudziso ndapfu: Maipfi a u bva kha 250 u swika kha 300.

ZWI RE NGOMU

Ni fanela u fhindula mbudziso MBILI ni tshi khou shumela maraga dza 70, hu fhindulwa mbudziso NTHIHI kha lushaka lunwe na lunwe lwa bugu dze na vhala.

KHETHEKANYO YA A: NGANEA: U TSHILA NDI U VHONA – RN Madadzhe Fhindulani mbudziso NTHIHI inwe na inwe.		
MBUDZISO 1: <i>U tshila ndi u vhona</i>	Mbudziso ndapfu	Maraga: 35
KANA		
MBUDZISO 2: <i>U tshila ndi u vhona</i>	Mbudziso pfufhi	Maraga: 35
KHETHEKANYO YA B: DIRAMA: FINDINKODO – TT Mudau Fhindulani mbudziso NTHIHI inwe na inwe.		
MBUDZISO 3: <i>Findinkodo</i>	Mbudziso ndapfu	Maraga: 35
KANA		
MBUDZISO 4: <i>Findinkodo</i>	Mbudziso pfufhi	Maraga: 35
KHETHEKANYO YA C: ZWA VHUTSHILO – NA Milubi na LL Mafenya Fhindulani mbudziso NTHIHI inwe na inwe.		
MBUDZISO 5: <i>Ni khou pfuka mulayo</i>	Mbudziso ndapfu	Maraga: 35
KANA		
MBUDZISO 6: <i>Izwi ndi zwiinwe</i>	Mbudziso pfufhi	Maraga: 35
KHETHEKANYO YA D: VHURENDI Fhindulani mbudziso MBILI dziinwe na dziinwe.		
MBUDZISO 7: <i>Ri londe haya hashu</i>	Mbudziso pfufhi	Maraga: 17½
KANA/NA		
MBUDZISO 8: <i>Mukosi wa luaviavi</i>	Mbudziso pfufhi	Maraga: 17½
KANA/NA		
MBUDZISO 9: <i>Bafanabafana</i>	Mbudziso pfufhi	Maraga: 17½
KANA/NA		
MBUDZISO 10: <i>Afrika</i>	Mbudziso pfufhi	Maraga: 17½

MUTEVHE WA U SEDZULUSA

KHETHEKANYO	MBUDZISO	TSHIVHALO TSHA PHINDULO TSHO TEAHO	√
A: Nganea (mbudziso ndapfu KANA pfufhi)	1 – 2	1	
KANA/NA			
B: Dirama (Mbudziso ndapfu KANA pfufhi)	3 – 4	1	
KANA/NA			
C: Nganeapfufhi (Mbudziso ndapfu KANA pfufhi)	5 – 6	1	
KANA/NA			
D: Vhurendi	7 – 10	2	

KHETHEKANYO YA A: NGANEA***U TSHILA NDI U VHONA*** – RN Maḍadzhe

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha idzo dzi re afho fhasi.

MBUDZISO 1 (Mbudziso ndapfu)

Talutshedzani kubveledzelwe kwa PULOTO nganeani iyi.

[35]

KANA**MBUDZISO 2 (Mbudziso pfufhi)**

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni kone u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho.

Vho- Phophi vho ri u vhona zwauri munna wavho o farwa, vho mbo ḍi gidimela ha Vho-Ravhutsi vha vha humbela uri ndi khwine vha tshi ya vha humbelela munna wavho beḷi. Vho-Ravhutsi a vho ngo hana, vho ḍi doba bege yavho vha gidimela tshititshini tsha mapholisa. Vho-Ravhutsi vha swika vha lingedza uri Mpho a fhiwe beḷi, fhedzi zwe vhutoto. Ha pfi mulandu wa Mpho ndi muhulwane nga maanda lune a fhiwa beḷi, a nga kha ḍi shavha. Tshinwe tsha vha tsha uri mulandu uyu u ḍo ṭavhanya u ya khothe lune a hu nga ḍo vha na maḍuvha manzhi ane a nga wanala sa a beḷi. Nga murahu, ndi hone-ha Vho-Ravhutsi vha tshi vhudzisa Mpho zwauri o farelwa mini. Mpho a vha ṭalutshedza u bva mathomoni u swika magumoni; a vha vhudza nga ha vhukonani hawe na Maria; nga ha dzinndwa dzawe na Mashudu; nga ha musi ene Mpho a tshi ya u hira Dugudzha na Dzwaini. Zwenezwi Mpho a tshi khou amba, Vho-Ravhutsi vho vha vha tshi khou talatadza mbuno khulwane buguni.

- 2.1 Ndi vhufhio vhushaka vhu re hone vhukati ha Mpho na Phophi? (2)
- 2.2 Bulani dzina ḷa mushumo une Vho-Ravhutsi vha shuma wone. (1)
- 2.3 Bulani madzina MAVHILI a mapholisa e a fara Mpho. (2)
- 2.4 Neani madzina MAVHILI a phondi dze dza hirwa nga Mpho. (2)
- 2.5 Bulani zwe Mpho na Mashudu vha lwela zwone. (1)
- 2.6 Mpho o vha o farelwa mini? (2)
- 2.7 Ndi ngani tshititshini tsha mapholisa vho hana u mu nea beḷi? (2)
- 2.8 Bulani fhethu he Mpho a vha a tshi shuma hone. (1)

- 2.9 Zwe zwa pandelisa Mpho mushumoni ndi zwifhio? (2)
- 2.10 Fhedzisani mafhungo a tevhelaho nga u toredza maipfi o teaho kha ayo a re zwitangini:
- 2.10.1 Maria o vha e ... (mudedekadzi/dokotela/muongi). (1)
- 2.10.2 Mpho o newa lwiwalo lwa u pandelwa mushumoni nga ... (Vho-Maano/Vho-Dzebu/Vho-Ravhutsi). (1)
- 2.10.3 Phophi o shavha vhuhadzi o ... (rahiwa kha khundu, gidimedzwa nga banga, bviselwa tshigidi). (1)
- 2.10.4 Phophi ndi nwana wa ... (Vho-Gumani/Vho-Liedza/Vho-Zhombo). (1)
- 2.10.5 Phophi o vhuya a pfana na ... (Ndatiso/Maemu/Mashudu). (1)
- 2.11 Ndivho ya Phophi a tshi ya ha Vho-Ravhutsi ndi ifhio? (2)
- 2.12 Ndi zwifhio zwe Phophi a itela Mpho musi o farwa zwi sumbaho uri u na lufuno na khathutshelo? Bulani ZWIVHILI. (4)
- 2.13 Nangani ZWIRARU zwine na vhona zwi zwone kha mutevhe wa mafhungo a tevhelaho:
- A Mpho o farelwa u rwa Phophi.
- B Mpho o dzhielwa fanitshara nga vha ha Good Luck Furnishers.
- C Vho- Ravhutsi ndi mutshutshisi.
- D Mpho o renga phondi nga R600,00.
- E Muhatuli ho ngo vhona Mpho mulandu. (3)
- 2.14 Ni a ima na ndila ye muhatuli a hatula ngayo mulandu wa Mpho? Tikedzani phindulo yanu. (3)
- 2.15 Mpho ni a mu pfela vhutungu musi o tshaiswa nga goloi a tshi khou pfuka bada? Tikedzani phindulo yanu. (3)

[35]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 35

KHETHEKANYO YA B: DIRAMA**FINDINKODO – TT Mudau**

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha idzo dzi re afho fhasi.

MBUDZISO 3 (Mbudziso ndapfu)

Muñwali o kona u gumafhi u sumbedza vhuṭumani vhu re hone vhukati ha nyito na vhatambi vhahulwane?

[35]

KANA**MBUDZISO 4 (Mbudziso pfufhi)**

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni kone u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho.

Muthumukhulu: Muthumukhulu: Khonani dzashu dzi nga engedza mashaka adzo arali riṅe ro feila kha mbekanyamushumo yashu ya u fhelisa vhushai. Ndi uri riṅe a ro ngo fanela u hangwa uri ro vhewa muvhusoni nga thumbu i re na ndala. Arali thumbu heila ra balelwa u i nea zwiliwa, i do ri shandukela.

Skosana: Tshelede Muhali! Tshelede Muhali! Riṅe ri sokou vha minista zwashu, hone vhokhotsi ashu vho fa vhe dzimmbwa dza u latwa zwo vhangwa nga dzenedzi thama dzavho muhali, ngauri misi ila dzo vha dzi sa todi murema a tshi dikuvhanganyela ndaka. Muhali, vha songo nkhumbudza uri dziṅwe mbudzi na kholomo dzo di tou thuntshiwa pulane i yeneyi nthihi ya u disa tsiku na ndala kha murema. Muhali, havha vhatu ndi thama dzavho vhe vhothe, kha nne ndi maswina mahulu. Nahone ndi ri kha vha bve vha ye hune vha ya. Ndi luvhelela hani muthu a shandukaho mavhala sa luaviavi.

Muthumukhulu: Ri na mushumo zwino, litshai vhubiti ha kholekhole. Zwa mulovha zwo fhela.

- 4.1 Bulani zwithu ZWIRARU zwe vharema vha vha vha tshi zwi shaya kha muvhuso wa 'Apartheid' (3)
- 4.2 Bulani zwe zwa vha zwi tshi itwa kha muthu a ambaambaho. (2)
- 4.3 Bulani ZWIRARU zwine zwa khwaṭhiswa kha mbekanyamushumo dza RDP. (3)

- 4.4 Nani madzina MAVHILI a zwifuwo zwe zwa thuntshwa nga vhatshena. (2)
- 4.5 Ndivho ya u thuntsha zwifuwo zwa vharema yo vha i ifhio? (2)
- 4.6 Skosana na Muthumukhulu muṁwe na muṁwe wavho u na vhuimo vhufhio siani la zwa politiki? (2)
- 4.7 Thama dzine dza khou ambiwa mafhungoni aya ndi vhonnyi? (1)
- 4.8 Muhumbulo muhulwane wa u ita mbekanyamushumo dza RDP ndi ufhio? (2)
- 4.9 Fhindulani nga *Ee*, kana *Hai*, ni kone u tikedza phindulo dzaṁu:
- 4.9.1 Skosana u na luvhengelambiluni kha vhatshena. (2)
- 4.9.2 Skosana ha na dora la tshelede. (2)
- 4.9.3 Muthumukhulu o vhuya a valelwa dzhele miṁwaha minzhi. (2)
- 4.10 Limetafore *dzimbwa* lo livhiswa kha vhonnyi, nahone li bvisela mini khagala? (2)
- 4.11 No disendeka kha ndima iyi, sumbedzani hune Muthumukhulu na Skosana vha fana na hune vha fhambana hone. (4)
- 4.12 Ni a tendelana na muhumbulo wa Muthumukhulu wa uri arali vhathu vha sa wani zwiliwa vha nga shandukela muvhuso? Tikedzani. (3)
- 4.13 Ni a ima na Skosana na kha fhungo la uri vhatshena a vho ngo tea u luvhelelwa? Tikedzani. (3)

[35]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA B: 35

KHETHEKANYO YA C: NGANEAPFUFHI**ZWA VHUTSHILO – NA Milubi na LL Mafenya**

Fhindulani mbudziso NTHIHI kha idzo dzi re afho fhasi.

MBUDZISO 5 (Mbudziso ndapfu)**NI KHOU PFUKA MULAYO**

Talutshedzani kubveledzelwe kwa PULOTO kha nganeapfufhi iyi.

[35]

KANA**MBUDZISO 6 (Mbudziso pfufhi)****IZWI NDI ZWINWE**

Vhalani mafhungo a tevhelaho uri ni kone u fhindula mbudziso dzi a tevhelaho.

Dziphanga na zwigero zwa muaro zwo vha zwo dzudzanywa zwavhuḁi. Muiḁe wa madoketela a re mukalaha a mbo doba dzudzu li re na mushonga wa ṭaḁa. A ḁodza fhaḁa hune a khou ṭoḁa u ita hone muaro. O no fhedza u ḁodza a doba lufhanga lwa u ita ngalwo muaro. A vhea ṭhodzi yalwo heneḁha-hafha hune a khou ya u ita hone muaro. O ralo, a sedza aya madokotela ngae a tshi khou tou a tielela nga hafha nṭha ha mangilasi awe. O no a sedza, a sumbedza u fushea. A litsha lufhanga, lwa mbo ita mushumo walwo ... Avha vhaiḁe na vhone vho sokou tshete vho posa maṭo afha hune zwoṭhe zwa khou itea hone.

- 6.1 Bulani hune mafhungo aya a khou bvelela hone. (1)
- 6.2 Ndi nnyi ane a khou ṭoḁou itwa muaro, na uri ho vha ho bvelela mini? (2)
- 6.3 Ndi nnyi we a doba dzudzu li re na mushonga wa ṭaḁa? (1)
- 6.4 Sumbedzani vhushaka vhune ha vha hone vhukati ha zwigero na dziphanga. (2)
- 6.5 Dodombodzani nga vhuḁalo zwe zwa bvelela u swika hu tshi ṭoḁou itwa muaro. (4)
- 6.6 Nweledzani muhumbulo muhulwane wa zwe zwa vha zwi tshi khou ṭoḁou itwa. (2)

- 6.7 Topolani fhungo line la sumbedza uri dokotela o mbo di thoma u ita muaro. (2)
- 6.8 Fhindulani MBUDZISO 8.1 – 8.5 nga u nanga zwine na vhona zwi zwone kha mutevhe we na newa:
- Mutevhe wa maipfi: *khedebu, maano, thyietha, u lovha, mufu, mudala, mutswuku.*
- 6.8.1 Musukumedzi wa gariki ye ya vha i na mihwalo. (1)
- 6.8.2 Fhethu hune ha itwa hone muaro. (1)
- 6.8.3 Dokotela a mbo nea ngafhadzo ya uri dzo petwa. (1)
- 6.8.4 Muhwalo we wa vha u kha kugariki. (1)
- 6.8.5 Zwiambaro zwa muvhala ... zwi ambarwa nga madokotela vha tshi toda u ita muaro. (1)
- 6.9 Fhindulani nga **Ee**, kana **Hai**, ni dovhe ni tikedze phindulo ya nu:
- 6.9.1 Khedebu o doba lufhanga lwa u ita muaro. (2)
- 6.9.2 Musi muariwa a sa vuwi nga murahu ha muaro, ho ya ha dzhiiwa mutshini wa u vhea kha thumbu. (2)
- 6.9.3 Muariwa o ri u bviswa he a arwa hone a livhiswa hu no dzudzwa vhafu. (2)
- 6.10 Talutshedzani zwithu zwe zwa itisa uri muariwa a vho livhiswa hu no dzula vhafu. (2)
- 6.11 Ni vhona zwe zwa bvelela kha iyi nganeapfufhi zwi tshi tendisea? Tikedzani. (3)
- 6.12 Ambani masiandaitwa e a vha a tshi do vha o bvelela arali muariwa a si alamule a sa athu u valelwa nduni ya vhafu. (2)
- 6.13 Inwi ni vhona i mbuno naa uri arali muthu o itwa muaro a sa vuwe, a vhewa mutshini kha khana a si vuwe; zwi amba uri o lovha. (3)

[35]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 35

KHETHEKANYO YA D: VHURENDI**MBUDZISO 7 (Mbudziso pfufhi)**

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho:

Ri londe haya hashu – TT Mudau

- 1 Matsheloni ri karuswa nga nyimbo
- 2 Dzi laho thendo kha Ramakole Ene Musiki.
- 3 Maṭo a gavha luṭalazaza, naa khe ri sa fuki,
- 4 Vhududo ha duvha ri sike lwashu luimbo.
- 5 Ri rende Ramakole Musiki wa mvula
- 6 O ri neaho shango, zwimela na phukha ri vhuse
- 7 Nga tshanda tshi londaho vhutshilo vhu ande,
- 8 Ri khunyeledze zwo sikiwaho nga Raluvhimba.
- 9 Yawee! iwe muthu, ngavhe u vhe muthu
- 10 Wa vhuthu- "Ubuntu" u londe.
- 11 U si vouthe wa shandukisa haya hashu
- 12 Daledale u murandoni wa tseḁa na lupfumo.
- 13 Vhekanya he wa tshinyadza; sikulula
- 14 Mvula dzi ne, milambo i elele sa mulovha.

- 7.1 Tshirendo itshi tshi na ndima nngana? (½)
- 7.2 Mulaedza wa tshirendo itshi wo livhiswa kha vhoneyi? (1)
- 7.3 Nwalani mutevhe wa zwithu ZWIRARU zwe Mudzimu a nea vhatu uri vha zwi vhuse. (3)
- 7.4 Topolani madzina MARARU e murendi a a shumisa u amba Mudzimu. (3)
- 7.5 Nweledzani muhumbulo muhulwane wa tshirendo itshi. (2)
- 7.6 Kha mafhungo a tevhelaho nangani MARARU ane na vhona a tshi anana na tshirendo itshi.
  - A Vhatu vho tshinya, mvula a dzi tsha na.
  - B Zwiṇoni a zwi rendi Musiki.
  - C Vhatu vha na maanda a u langa mupo.
  - D Vhatu a vha na tseḁa.
  - E Mvula i sikwa nga Ramakole. (3)

7.7 Nani thalutshedzo ya lifurase heli: '*u murandoni wa tseḁa na lupfumo*' (2)

7.8 Murendi u ri mvula a dzi ni ngauri vhathu vho tshinya. Fhungo ili ndi mbuno kana ndi kuvhonele kwa murendi? Tikedzani phindulo yaḁu. (3)
[17½]

KANA

MBUDZISO 8 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni ḁo kona u fhindula mbudziso dzo ḁisendekaho khatsho:

Mukosi wa luaviavi – T Makhado

- 1 Maḁo u shenga ndi ha ḁuvha na ḁuvha
- 2 U nga u dzula nga vhuḁungu hu hashu
- 3 Vhuḁungu vhu ri navhisaho milenzhe
- 4 Ra anea one a maḁungu
- 5 Nga mbilu vhuḁungu tshone tshililo tsha vhuḁungu.
- 6 Namusi laḁu lo shanduka Sodomu na Gomora
- 7 Lone lo rangisa vhuḁudzi na vhuḁa phanda
- 8 Zwa vha zwone phangami ya lino
- 9 Tsinyuwo tshifhatuwo tsha wa ḁadulu
- 10 Tsha kavha vhunga gwitha kha muvhula wa tsilu.
- 11 Miḁodzi maḁoni a mbilu yo shingidzhelaho
- 12 Vhone vha mbilu ntswu vhe koto
- 13 Namusi vha sea vha xaxara
- 14 Sa khali tshivhasoni vha pembela
- 15 La matshelo dakalo la pfuvha nga mvuwo ya mutsho.
- 16 La namusi li kovhela khofheni ha dakalo hu songo vhonwa
- 17 Maḁamba a tusa tshinwi tsha dakalo muthuni
- 18 Sa tshinoni dakalo la kavha vhubvaḁuvha la kavha
- 19 Zwa nga shotha li rothaho thavhani dza Libanoni
- 20 Magalangafhisi a ḁo simuwa mugugumelani thovhoni dza mbilu.

8.1 Tshirendo itshi tshi na mitaladzi mingana? (½)

8.2 Mulaedza wa tshirendo itshi u khou livhiswa kha vhone? (1)

- 8.3 Kha tshitanza tsha vhuvhili, topolani madzina MAVHILI ane a wanala Bivhilini. (2)
- 8.4 Topolani mutaladzi une wa vha na lifanyisi u wanalaho kha ndima ya vhuraru. (2)
- 8.5 Nweledzani muhumbulo muhulwane wa tshirendo itshi. (2)
- 8.6 Fhindulani ngauri *Ee* kana *Hai*, ni kone-ha u tikedza phindulo yaṅu
- 8.6.1 Mudzimu ha takaleli vhuṅudzi na vhuada. (2)
- 8.6.2 Vhathu vha shango ili vha dzula vho takala. (2)
- 8.7 Neani thalutshedzo ya ipfi *phangami* li wanalaho kha mutaladzi wa vhumalo tshirendoni itshi. (2)
- 8.8 Toredzani ipfi lo teaho fhungoni li tevhelaho:
- Mbiti dza Mudzimu dzo kavha vhunga ... kha vhane vha ita vhuṅudzi na vhuada. (1)
- 8.9 U ya nga kuvhonele kwanu, ni vhona vhuṅudzi na vhuada vhune ha khou bvelela shangoni ili vhu vhu fhio? Tikedzani phindulo yaṅu. (3)
- [17½]

KANA

MBUDZISO 9 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

Bafana Bafana – LR Ndlovu

- 1 Bafanabafana i rungunyela sa mutomba lunwenweni
- 2 I nga khomba tshitongiswa tsha mbilu.
- 3 Sa maḍi lwanzheni, dzina la shango i mbo alamisa
- 4 Khudani nna ha sokou pfala 'Bafanabafana'.
- 5 Bafanabafana iwe thobvuṅwa ya lino
- 6 Ngavhe u vhe tombo, ndi musu u musuku
- 7 Ngavhe u vhe luḍi, ndi musu u mutoli
- 8 Ngavhe u vhe nḍu, wo vha u tshi do vha pfamo.

- 9 Vhuthihi nga vhu nge ha guma la notshi,
 10 Ndivho na mbilu zwi vhe zwithihi
 11 Ni si kudane sa nanga dza kholomo nga tshanu
 12 Musi khaedu i thavha ni si dzhenwe nga nowagudu.
- 13 Mulunzhedzi wa vhuthihi ha vhataleli sa musoni wa tshithatha.
 14 Mukodeli wa vhuludu, ndi iwe Bafanabafana
 15 Iwe ngwenya ya Afrika, luvhomba lwa Afrika Tshipembe
 16 Ndau i vhombaho lifhasi la tetemela.
- 17 Thuthuwedzo yau 'Madiba Magic' nga i nwelele maramboni
 18 Iwe u shanduke tshiala tsha Afurika Tshipembe
 19 Mihuvho na mifhululu nga zwi tavhe bonelelo kha iwe
 20 Ngauri fhulufhelo la lushaka ndi enewe.

- 9.1 Bulani uri tshirendo itshi tshi na ndima nngana. (½)
- 9.2 Bulani uri mulaedza wa tshirendo itshi wo livhiswa kha vhafhio. (1)
- 9.3 Topolani mutaladzi u sumbedzaho uri Bafana Bafana ndi thimu khulwane kha la Afrika (2)
- 9.4 Nwalani mutevhe wa mafanyisi MARARU o shumiswaho kha tshitanza tsha u thoma (3)
- 9.5 Ndivho ya murendi ndi ifhio tshirendoni itshi. (2)
- 9.6 Fhindulani ngauri *Ee* kana *Hai*, ni kone u tikedza phindulo yanu:
- 9.6.1 Vho-Mandela vha a nea thuthuwedzo kha thimu ya Bafana Bafana. (2)
- 9.6.2 Murendi u tama mirado ya thimu ya Bafana Bafana i tshi fhandekana. (2)
- 9.6.3 Bafana Bafana ndi inwe ya thimu dzine dza ofhiwa lifhasini. (2)
- 9.7 Ni a tendelana na na kuhumbulele kwa murendi kwa uri Bafana Bafana i kunda thimu dzothe dza Afrika? Tikedzani phindulo yanu (3)
[17½]

KANA

MBUDZISO 10 (Mbudziso pfufhi)

Vhalani tshirendo tshi tevhelaho uri ni do kona u fhindula mbudziso dzo disendekaho khatsho.

Afrika – TT Mudau

- 1 Afrika ha tsha vha nwananyana
- 2 A loshelelaho o vuda sa khomba
- 3 Ya mashonelo a dzekiso
- 4 Kha khukwana ya madyelekutswa.
- 5 A si mufumakadzi a selaho
- 6 Nga kuteto, e musadzi wa muluki,
- 7 Wa maluwa wa tseḁa na vhutshivha.
- 8 Afrika a si ene - ndi mutanuni!
- 9 Ngangoho ndi mutanuni wa thaha
- 10 Dza mapango ane zwanda zwa dzula
- 11 Zwo fara Afrika ndi mubvana
- 12 O tanwaho nga musuku na zwiala.
- 13 A mamisaho na thundu ya tseḁa
- 14 Ndi musadzi a humbudzaho tsiko vhubvo.

- 10.1 Tshirendo itshi tshi na mitaladzi mingana? (½)
- 10.2 Mulaedza wa tshirendo itshi wo livhiswa kha vhafhio? (1)
- 10.3 Topolani mutaladzi u re na lifanyisi ni u nḁwale. (2)
- 10.4 Topolani mutaladzi u sumbedzaho uri vhatshena vho vha vha tshi la nga vhufhura. (2)
- 10.5 Nḁnani mutevhe wa vhathu VHARARU vhane murendi a vha fanyisa na Afrika u sumbedza u bvelela halo. (3)
- 10.6 Talutshedzani mulaedza muhulwane une murendi a khou tama u u tahisela vhathuni. (2)
- 10.7 Fhindulani mbudziso dzi tevhelaho nga uri *Ee* kana *Hai*, ni kone u tikedza phindulo yanu.
  - 10.7.1 Afrika ndi khomba i kha di loshelelaho. (2)
  - 10.7.2 Afrika li humbudza vharema vhubvo. (2)

10.8 Fhindulani mbudziso i tevhelaho nga u nanga phindulo yo teaho kha dzi re zwitangini:

Murendi u vhambedza Afrika na vhathu vha ... (vhatshena/vhasadzi/vhanna/vharema).

(1)

10.9 Ni a tendelana nazwo uri murendi u na luvhengelambiluni kha vhatshena? Tikedzani phindulo yanu.

(2)

[17½]

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA D: 35
MARAGAGUTE: 70